

เจ้าพ่อเขาดอก: เทพารักษ์ไทยที่กลายเป็นเทพเจ้าจีน

สุรสิทธิ์ อมรอนิชศักดิ์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาดอก เทพารักษ์ไทยที่มีหน้าที่ดูแลรอยพระพุทธรูป ซึ่งต่อมาเมื่อกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนให้ความเคารพเลื่อมใส เจ้าพ่อเขาดอกกลับได้รับการบูชาในฐานะเทพเจ้าจีนองค์หนึ่ง และมีการขนานนามเจ้าพ่อเขาดอกว่าเป็น “ก่านเทียนต้าตี้” (感天大帝) และ “หนานเทียนเหมินเหล่าป๋วงกง” (南天门老伯公) ดังปรากฏอักษรจีนทั้ง 2 ชื่อ อยู่บริเวณประตูทางเข้าเทวสถาน จากการศึกษพบว่า “ก่านเทียนต้าตี้” เป็นยศที่ชาวจีนใช้ยกย่องให้กับเทพเจ้าหลายองค์ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับ “ก่านเทียนต้าตี้” นี้ ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชาวจีนหลายกลุ่ม หากแต่ชาวจีนแต่จื๋อมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขา ที่ได้รับการสถาปนาจากจักรพรรดิเจ้าป๋องแห่งราชวงศ์ซ่งใต้ ให้ดำรงตำแหน่งก่านเทียนต้าตี้ และเมื่อประกอบกับศึกษาด้านความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า “หนานเทียนเหมินเหล่าป๋วงกง” ก็ยิ่งทำให้เชื่อได้ว่า เจ้าพ่อเขาดอก ซึ่งเป็นเทพารักษ์ไทย ได้ถูกสวมทับด้วยความเชื่อในเรื่องเทพ “เจ้าที่” จากกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนแต่จื๋อในไทย

คำสำคัญ เจ้าพ่อเขาดอก ก่านเทียนต้าตี้ หนานเทียนเหมินเหล่าป๋วงกง เจ้าที่ แต่จื๋อ

Chaopho Khaotok:

the Thai guardian Angel that Became a Chinese God

Surasit Amornwanitsak

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This article focuses on the belief in Chaopho Khaotok whom devotees believe, as a Thai guardian angel; he has main duty in safeguard of Buddha's Footprint of Sara Buri province, Thailand. Chaopho Khaotok receives highly respects from Chinese overseas devotees in Thailand and later was designated as a Chinese god. 'Gantian Dadi' (感天大帝) and 'Nantianmen Laobogong' (南天门老伯公) in Chinese characters are visible evidences appearing at the shrine gate. The study shows 'Gantian Dadi' is a title of some gods. This belief has been existed among Chinese people in several sub-cultural groups.

---

1 บทความชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนการทำวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2559

But a myth in Teochew region of Guangdong province about a mountain god who was appointed to the title by Emperor Zhao Bing (1272-1279 A.D.) of Southern Song dynasty (1127-1279 A.D.) and the further study about 'Nantianmen Laobogong' indicates that Chaopho Khaotok has been influenced by the concept of Chinese land god, especially Teochew-speaking Chinese overseas.

Keywords: Chaopho Khaotok, Gantian Dadi, Nantianmen Laobogong, Land God, Teochew

1. บทนำ

ชาวจีนมีความเชื่อเรื่องการกราบไหว้บูชาเทพเจ้าทั้งหลายมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่ตราบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการบูชาเทพเจ้านั้นมีจุดประสงค์มุ่งหวังให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่มุ่งมาดปรารถนา และเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเมื่อชาวจีนเดินทางไปติดต่อค้าขายหรือไปแสวงหาชีวิตใหม่ยังดินแดนอื่นๆ พวกเขาก็นำเอาความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าจีนเข้าไปเผยแพร่ในดินแดนเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ชาวจีนยังยอมรับนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่นที่เป็นแหล่งที่พักอาศัยใหม่อีกด้วย กล่าวคือ เมื่อชาวจีนตั้งหลักปักฐานในประเทศไทยแล้ว ก็กราบไหว้บูชาต่อเทวดาอารักษ์ที่สถิตอยู่ในแผ่นดินไทย ซึ่งหนึ่งในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจีนให้ความนับถืออย่างสูงองค์หนึ่งก็คือ “เจ้าพ่อเขาดก”

ตามคติความเชื่อของคนไทย “เจ้าพ่อเขาดก” คือเทพารักษ์ที่ปกปักรักษาเทือกเขาสุวรรณบรรพต (เขาสัจจพันธคีรี) ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของรอยพระพุทธรบาท ณ อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี จากการศึกษาเอกสารพบว่า ศาลเจ้าพ่อเขาดกแห่งนี้มีมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เนื่องด้วยพระพุทธรบาทเปรียบเสมือนอุลลึงเจดีย์และบริโศกเจดีย์ (หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์, 2504, น. 2) พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาก็ทรงเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างสูง และสถานที่แห่งนี้จึงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างต่อเนื่องจากพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน (กรมพระนารายณ์ประพันธ์วงศ์, 2556, น. 277-327) ขณะที่ศาลเจ้าพ่อเขาดกซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากรอยพระพุทธรบาท ก็ได้รับการบูชาและบูรณะจากพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์เช่นกัน

การเดินทางเพื่อไปนมัสการรอยพระพุทธรบาท จะต้องผ่าน “บ้านท้ายพิกุล” ซึ่งอยู่ห่างจากรอยพระพุทธรบาทประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นสถานที่ที่ผู้แสวงบุญในอดีตใช้แวะพักก่อนเดินทางต่อไปยังรอยพระพุทธรบาท โดยที่บ้านท้ายพิกุลแห่งนี้มีศาลเจ้าพ่อเขาดกตั้งเด่นเป็นสง่า แต่เดิมศาลคงมีลักษณะเป็นศาลเพียงตาแบบไทยประเพณี คือ มีข้อฟ้า ไบระกา และหางหงส์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2492 ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นไปได้ว่ามีกลุ่มชาวจีนผู้ศรัทธาในองค์เจ้าพ่อเขาดกเป็นผู้ออกทุนออกแรงในการบูรณะ เนื่องจากได้จัดทำป้ายอักษรจีนที่ระบุนามแห่งองค์เทพเจ้าตามคติความเชื่อของชาวจีนติดไว้ตรงประตูทางเข้าของเทวสถาน เหมือนกับศาลเจ้าจีนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ที่มักทำป้ายอักษรจีนตามชื่อองค์เทพประธานภายในศาล เช่น ศาลเจ้าพ่อกวนอู ก็จะ

เขียนว่า “กวนตี้เมี่ยว” (关帝庙) ศาลเจ้าพระเพลิง ก็จะเขียนว่า “เหยียนกวงต้าตี้เมี่ยว” (炎光大帝庙) เป็นต้น โดยป้ายอักษรจีนที่ติดอยู่ในศาลเจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) แห่งนี้ มีอยู่ด้วยกันสองป้าย คือ “กานเทียนต้าตี้” (感天大帝) และ “หนานเทียนเหมินเหล้าบ๊วง” (南天门老伯公) ซึ่งล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวจีน ที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาคอก

บทความชิ้นนี้มุ่งทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์เจ้าพ่อเขาคอก ซึ่งเป็นเทพารักษ์ที่มีหน้าที่ปกปักรักษาพื้นที่โดยรอบของรอยพระพุทธรูปตามคติความเชื่อแบบไทย ที่ต่อมาถูกสวมทับด้วยความเชื่อแบบจีน โดยชาวจีนในประเทศไทยได้บูชาท่านในฐานะเทพเจ้าจีนองค์หนึ่ง อีกทั้งยังพยายามทำความเข้าใจว่ากรกลายเป็นจีนขององค์เจ้าพ่อเขาคอกนั้น เกิดขึ้นจากชาวจีนกลุ่มใดเป็นหลัก รวมถึงศึกษาคติความเชื่อของชาวจีนที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาคอกอีกด้วย

2. ทบทวนวรรณกรรม

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจุบันยังไม่มียานวิจัยหรือบทความทางวิชาการที่น่าเสนอประเด็นดังกล่าวมาก่อน และองค์ความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาคอกก็มีอยู่ไม่มาก ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่อเขาคอกส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณ เช่น พงศาวดาร โคลงนิราศ เป็นต้น แต่ยังไม่ได้ถูกนำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวและนำเสนอในลักษณะงานวิชาการ ด้านข้อมูลฉบับภาษาจีนก็ยังไม่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อบทความชิ้นนี้ อย่างไรก็ตาม มีเพียงเอกสารที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อบทความชิ้นนี้จำนวน 6 รายการ ซึ่ง 3 รายการแรกเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเชื่อของเจ้าพ่อเขาคอก ดังนี้

1. “ประวัติเจ้าพ่อเขาคอกเก่าหรือน้ำที่มิ่งเหล้าแป๊ะกง” (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) เอกสารอัดสำเนาฉบับนี้เป็นเอกสารที่ทางศาลเจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ศรัทธาได้ทราบถึงความเป็นมาขององค์เจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) ซึ่งเนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติเจ้าพ่อเขาคอกเก่า ศาลเจ้าพ่อเขาคอกแต่อดีต ประกาศเทวดาเขาคอก จารึกแผ่นกระดานป้ายศาลเจ้าเขาคอก ศาลเจ้าพ่อเขาคอกในสมัยรัชกาลต่างๆ เป็นต้น เอกสารอัดสำเนาฉบับนี้เป็นเอกสารที่นำมาจากหนังสือเรื่อง “หนังสือที่ระลึกเปิดศาลพระกิวอ่อง” ซึ่งจัดทำขึ้นโดยมูลนิธิเขาคอกพระพุทธรูป จัหวัดสระบุรี

เอกสารฉบับนี้แม้ว่าจะเป็นเอกสารที่บอกถึงชื่อเรียกภาษาจีนขององค์เจ้าพ่อเขาคอก ในนาม “น้ำที่มิ่งเหล้าแป๊ะกง” แต่เนื้อหาไม่ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชื่อเรียกดังกล่าว รวมถึงคติความเชื่อแบบจีนขององค์เจ้าพ่อเขาคอก ดังนั้นผู้วิจัยเห็นควรจะต้องทำการศึกษาต่อไป เพื่อทำ

ความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อของจีนที่ได้เข้ามาปะทะและเกิดการผสมผสานกับความเชื่อของไทยในประเด็นองค์เจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) แห่งนี้

2. “หนังสือที่ระลึกเปิดศาลพระกิวอ่อง” (มูลนิธิเจ้าพ่อเขาคอกพระพุทธรบาท สระบุรี, 2543) หนังสือเล่มนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพิธีเปิดศาลพระกิวอ่องของมูลนิธิเขาคอกพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี หรือที่มีชื่อภาษาจีนว่า “น้ำเทียนเซียงต้ง” (南天善堂) และเพื่อเผยแพร่ประวัติความเป็นมาของเมืองพระพุทธรบาทและประวัติเจ้าพ่อเขาคอกที่มีมาแต่อดีตกาล เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งเป็น 3 ภาค กล่าวคือ ภาคประวัติศาสตร์ ภาคประวัติการก่อตั้งมูลนิธิ และภาควัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับภาคประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้มากที่สุด และเป็นเนื้อหาที่ทางศาลเจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) นำไปผลิตซ้ำเป็นเอกสารถ่ายสำเนาแจกจ่ายแก่กลุ่มผู้ศรัทธาในองค์เจ้าพ่อเขาคอก ทว่าไม่ได้มีการศึกษาชื่อเรียกและที่มาของชื่อเรียกองค์เจ้าพ่อเขาคอกในแบบจีน รวมถึงคติความเชื่อและความเข้าใจของกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาคอก ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องทำการศึกษาประเด็นความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อเขาคอกของไทยที่กลายเป็นจีนให้กระจ่างยิ่งขึ้น

3. “เล่าขานตำนานศาลายา” (อภิรักษ์ธ, 2552) หนังสือเล่มนี้พัฒนามาจากรายงานของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชา “วรรณกรรมพื้นบ้าน” ในปี พ.ศ. 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นทั้งแบบลายลักษณ์อักษรและแบบมุขปาฐะ ตลอดจนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ฯลฯ ที่อยู่รอบชุมชนพื้นที่เขตศาลายา จังหวัดนครปฐม ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยจะอยู่ภายใต้เรื่อง “พระ เจ้าที่ และ ผีบ้าน : อารักษ์แห่ง ‘ศาลายา’” ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อของเจ้าพ่อเขาคอกที่ตั้งอยู่ในชุมชนวัดสุวรรณ แต่อาจไม่ได้มีที่มาจากคติความเชื่อของเจ้าพ่อเขาคอกในจังหวัดสระบุรี เพราะพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่ราบลุ่ม ไม่ได้มีป่าเขาอันเป็นที่มาของคำว่า “เขาคอก” แต่อย่างใด นอกจากนั้นงานชิ้นนี้ยังเชื่อมโยงประเด็นชื่อภาษาจีนและคติความเชื่อขององค์เจ้าพ่อเขาคอก จังหวัดสระบุรี ว่า “หน้าเทียนมั่งแปะกง” ก็คือเทวดาพระภูมิเจ้าที่ในวัฒนธรรมจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานวิชาการชิ้นแรก ๆ ที่กล่าวถึงฐานะของเจ้าพ่อเขาคอกในคติความเชื่อแบบจีน หากแต่หนังสือดังกล่าวไม่ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของเทพเจ้าจีนที่ถูกนำมาสวมทับให้กับองค์เจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) จังหวัดสระบุรี ช่วงเวลาที่ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น กลุ่มชาวจีนผู้ที่มีคติความเชื่อในลักษณะดังกล่าว ตลอดจนเป็นผู้เชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงในความเชื่อนี้ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นควรต้องทำการศึกษาในประเด็นข้างต้น เพื่อเห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในส่วนงานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการผสมผสานความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทยและจีนที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย เบื้องต้นพบเพียง 1 รายการ คือ “ขุนเถ้ากง : เทพ ‘เจ้าที่’ จีนในสังคมไทย” (สุรสิทธิ์, 2556) งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ 4 ประเด็นหลัก

ของเทพเจ้าปุ่นเถ่าก้งในสังคมไทย ได้แก่ ชื่อเรียก รูปลักษณะ เรื่องเล่า และฐานะของเทพเจ้าปุ่นเถ่าก้งในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่านอกจากเทพเจ้าปุ่นเถ่าก้งจะเป็นคติความเชื่อเรื่องเทพ “เจ้าที่” ของชาวจีนแล้ว ความเชื่อดังกล่าวยังหมายรวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในสังคมไทยมาเนิ่นนาน แต่เมื่อชาวจีนในไทยให้ความเคารพนับถือและได้ออกทุนออกแรงในการบูรณะถาวรวัตถุต่างๆ เหล่านั้น ทำให้ศาลเพียงตาแบบไทยและรูปเคารพในแบบเทวดาไทยถูกปรับเปลี่ยนกลายเป็นแบบจีน แต่ทั้งนี้ก็ยังคงเหลือร่องรอยของชื่อเรียก เรื่องเล่า รูปลักษณะในบางแห่ง ที่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจเรื่องการผลิตผสมผสานและการปรับเปลี่ยนทางคติความเชื่อบางประการ

หนังสือที่เกี่ยวกับตำนานเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน ที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ มีอยู่ 2 รายการ ดังนี้

1. “100 เทพและเซียนจีน” (อู๋ ลีวซิง, 2554) หนังสือเล่มนี้แปลจากหนังสือ “จงกั๋วอี่ไปเสินเซียนตู” (中国一百神仙图) ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมเทพเจ้าและเซียนจีน จำนวน 100 องค์ มีทั้งเทพเจ้าในลัทธิเต๋า รวมถึงนักบวชในศาสนาพุทธที่ชาวจีนให้ความเคารพนับถือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความโดดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ ผู้วาดภาพประกอบเป็นจิตรกรที่มีชื่อเสียงของจีน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันศิลปะแห่งกวางเจา ดังนั้นจึงถือเป็นผลงานที่เน้นการนำเสนอภาพประกอบเป็นหลัก ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้คือ องค์เทพเจ้าในลำดับที่ 67 “กั๋นเซิงต้าตี้” ผู้ปัดเป่าโรคภัย ซึ่งมีชื่อเรียกเดิมว่า “สือวี่ชวิน” มีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า “ก่านเทียนต้าตี้” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งชื่อเรียกเงินขององค์เจ้าพ่อเซาตก

2. “เทพมงคลของจีน” (สวี่ ลีฮุย, 2546) หนังสือเล่มนี้แปลจาก “จงกั๋วจีเสียงเสิน” (中国吉祥神) เป็นหนังสือที่รวบรวมเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีนมากกว่า 120 องค์ ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้คือ เป็นหนังสือที่รวบรวมเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อวิถีชาวบ้านในจีนเป็นหลัก เช่น เทพเจ้าโกดัง เทพเจ้าลานบ้าน เทพคอกสัตว์ เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้คือ “เทพเจ้าสือวี่เจิงจวิน” ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเทพเจ้า “ก่านเทียนต้าตี้” ที่ต่อมาได้กลายมาเป็นอีกหนึ่งชื่อเรียกองค์เจ้าพ่อเซาตกเช่นกัน

หนังสือทั้ง 2 เล่ม ข้างต้นเป็นเพียงหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเทพเจ้าจีน หากแต่ยังขาดการนำมาเชื่อมโยงให้เป็นประเด็นการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยเห็นควรว่าต้องทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อไป

3. วิธีการวิจัย

บทความชิ้นนี้ใช้ข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลระดับปฐมภูมิ เพื่อให้ได้มาซึ่งความชัดเจนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากองค์ความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อเซาตกยังมีไม่มากพอ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามจะช่วยเผยภาพสะท้อนของผู้คนที่มิต้ององค์เจ้าพ่อเซาตกในปัจจุบันได้

อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาของคหะรูปของเจ้าพ่อเขาดกและเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องนั้น จะใช้วิธีการศึกษาตามแนวทาง “ประติมานวิทยา” ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรายละเอียดของรูปลักษณะในองค์เทพเจ้า อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ไม่ได้ละเลยเอกสารที่เป็นประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น หนังสือ บทความ ตำรา เว็บไซต์ ฯลฯ ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวจีนที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาดกเช่นกัน งานวิจัยชิ้นนี้จึงนับเป็นงานวิจัยบุกเบิกในเชิงศึกษาคหะรูปเกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาดก ที่เป็นเทพารักษ์ของไทยซึ่งต่อมาถูกทำให้กลายเป็นเทพเจ้าของจีน

4. ผลการวิจัย

ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาดก อำเภอยะพยา จังหวัดยะลา มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องด้วยความเชื่อที่ว่าเจ้าพ่อเขาดกคือเทพารักษ์ที่ทำหน้าที่ดูแลรอยพระบาทแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมากด้วยฤทธาภาพเหนือเทพารักษ์อื่นใด ดังนั้นประชาชนทุกหมู่เหล่าต่างล้วนศรัทธาเป็นอย่างสูง

รูปภาพที่ 1 เทวรูป “เจ้าพ่อเขาดก” (ซ้าย)

ศาลเจ้าพ่อเขาดกแห่งนี้ได้รับการซ่อมทำนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ หากแต่การปรับเปลี่ยนให้ศาลเทพารักษ์แห่งนี้เป็นกลายเป็นศาลเจ้าจีนนั้นคงเกิดขึ้นในคราวบูรณะครั้งใหญ่ ราวปี พ.ศ. 2492 ทั้งนี้เนื่องด้วยถนนพหลโยธินได้ถูกตัดผ่านหน้าวัดพระพุทธรบาททำให้การเดินทางไปบูชารอยพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ไม่จำเป็นต้องผ่านศาลเจ้าพ่อเขาดก (ศาลเก่า) ดังเช่นอดีต ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ศาลเจ้าพ่อเขาดก (ศาลเก่า) ดูซบเซาและอาจถูกทิ้งร้างมา

นานก็เป็นได้ หากแต่ผู้ศรัทธาชาวจีนยังคงแวะเวียนมากราบสักการะอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นผู้ออกทุนในการบูรณะครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2492 (ตรี, 2507, น. 31) อีกด้วย จึงทำให้เชื่อได้ว่า เมื่อคราวบูรณะในปี พ.ศ. 2492 ชาวจีนได้จัดทำป้ายอักษรจีนจำนวน 2 ป้าย กล่าวคือ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” และ “ก่านเทียนต้าตี้” ซึ่งเป็นป้ายชื่อขององค์เจ้าพ่อเขาดกในคติความเชื่อของชาวจีนมาประดับไว้ในหน้าเทวสถานแห่งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแจ้งให้กับผู้ศรัทธาที่อ่านภาษาจีนออกได้ทราบว่ามีชื่อเรียกในภาษาจีนว่าอย่างไร นอกจากนั้นแล้วป้ายชื่อทั้งสองที่กล่าวมาแล้วนั้นยังทำให้ทราบถึงคติความเชื่อของชาวจีนในสังคมไทยที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาดก ซึ่งเป็นเทพารักษ์ผู้พิทักษ์รักษาอารยพระพุทธรูปมาจากการคติความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าองค์ใดของจีนอีกด้วย

4.1 เจ้าพ่อเขาดกในฐานะหนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง

“หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” เป็นเทพ “เจ้าที่” ที่ทำหน้าที่ดูแลประดุจสวรรค์ตามคติความเชื่อของชาวจีน คงได้รับอิทธิพลความเชื่อในองค์เจ้าพ่อเขาดก เทพารักษ์ผู้ดูแลอารยพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง ความเชื่อในเรื่องที่ประทับแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือสรวงสวรรค์ในคติความเชื่อทางพุทธมหายานแบบจีน ก็คือ วิหารคัลลังก์ภายในวัดพระพุทธรูปที่ติดป้ายอักษรจีนว่า “เหลียนฮินซือ” หรือ อารามเหลียนฮิน ซึ่งเป็นสถานที่ประทับแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวคือชื่อ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” อาจจะมาจากการเติมหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับเทพ “เจ้าที่” ที่มีหน้าที่ดูแลประดุจสวรรค์ในคติความเชื่อของลัทธิเต๋า ให้มารับหน้าที่ดูแลประดุจสวรรค์ให้กับพระพุทธรูป

รูปภาพที่ 2 ประตูรั้วศาลเก่าเจ้าพ่อเขาดก ที่มีอักษร “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง”

การผสมผสานคติความเชื่อทั้งพุทธและเต๋าในจีนมีมานานแล้ว ดังจะสังเกตได้จากวัดพุทธมหายานแบบจีนก็มีองค์เทวรูปของเทพเจ้าในลัทธิเต๋ามากมาย ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ที่ชาวจีนในไทยจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาดกซึ่งเป็นเทพ “เจ้าที่” ในคติความเชื่อของคนไทยให้กลายเป็น “เจ้าที่” ในแบบลัทธิเต๋า และยังได้ผสมกับความเชื่อในเรื่องพุทธมหายานอีกด้วย นอกจากนั้นแล้วยังน่าเชื่อได้ว่า “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วกง” อาจจะมาจากความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า “ผู้ต่อเจิ้งเสิน” ซึ่งเป็นเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนของจีน ที่มีตำนานหนึ่งเล่าขานว่าเป็นชาวเมือง “หนานเทียนเหมิน” และตอนที่ท่านลี้บุญทอ้งฟ้ายังปรากฏอักษร “หนานเทียนเหมินต้าเซียนผู้ต่อเสิน” อีกด้วย ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้น่าทำให้เชื่อได้ว่า คติความเชื่อของชาวจีนในไทยที่มีต่อองค์เจ้าพ่อเขาดกภายใต้ชื่อเรียก “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วกง” ก็คือ การบูชาท่านในฐานะเทพ “เจ้าที่” นั่นเอง

4.2 เจ้าพ่อเขาดกในฐานะก่านเทียนต้าตี้

รูปภาพที่ 2 ประตูกาลเจ้าพ่อเขาดก ที่มีอักษรจีน “ก่านเทียนต้าตี้”

“ก่านเทียนต้าตี้” เป็นอีกชื่อหนึ่งที่ชาวจีนในสังคมไทยใช้เรียกขานเจ้าพ่อเขาดกของไทย บุคคลในประวัติศาสตร์จีนที่ได้รับการยกย่องหรือสถาปนาในตำแหน่ง “ก่านเทียนต้าตี้” มีทั้งสิ้น 3 ท่าน ประกอบด้วย

1. “สี้วี่วุ่น” นักพรตในลัทธิเต๋าที่ชำนาญเรื่องการรักษาโรคในสมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออกหรือ ตงจิ้น ที่ต่อมาได้รับการสถาปนาในตำแหน่ง “ก่านเทียนต้าตี้” และเนื่องด้วยท่านเป็นชาวเมืองหนานชังในมณฑลเจียงซี ดังนั้นผู้คนที่อาศัยในเขตพื้นที่ดังกล่าวจึงยกย่องบูชาท่านเป็นอย่างมาก ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงชาวจีนและที่ได้อพยพมาอาศัยในมณฑลเจียงซีด้วย นอกจากนั้นแล้ว ในสมัยราชวงศ์ซ่ง สำนักจิ้งหมิง ซึ่งเป็นสำนักหนึ่งในลัทธิเต๋ายังได้ยกย่องสี้วี่วุ่นในฐานะบรมครูอีกด้วย หากศึกษาจากรูปเคารพของ “สี้วี่วุ่น” ในฐานะเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้พบว่า ไม่เหมือนกับเทพเจ้า

ก่านเทียนต้าตี้ที่แพร่หลายในไทย และศาลเจ้าของชาวจีนและในไทยก็ไม่ได้นิยมบูชาองค์เทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้

“สัว่ชวี่น” เป็นเทพชั้นสูง ซึ่งถูกยกย่องเป็นบรมครูของสำนักจิ้งหมิงและสี่คุรุเทพ สรวงสวรรค์ หากแต่ข้อมูลสำรวจพบว่า สถานที่ที่ประดิษฐานรูปเคารพของเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ในไทยส่วนใหญ่จะอยู่ด้านนอกของตัวอาคารหลัก ซึ่งไม่เหมาะสมกับตำแหน่งและฐานะของท่าน เนื่องจากการบูชาเทพชั้นสูงมักจะนำมาประดิษฐานอยู่ภายในตัวอาคารหลัก และบูชาในฐานะเทพประธานหรือเทพชั้นรอง เว้นเสียแต่มีตำนานหรือคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาเท่านั้น เช่น แท่นบูชาฟ้าดิน ที่จะต้องอยู่ในที่โล่งแจ้ง เพื่อให้ผู้ศรัทธาได้มองเห็นทั้งฟ้าและดินในคราวเดียวกัน ดังนั้นจึงเชื่อได้ว่าการบูชาเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ในไทยคงไม่ใช่ตัวแทนของ “สัว่ชวี่น” ซึ่งเป็นนักพรตในลัทธิเต๋าที่ชำนาญเรื่องการรักษาโรคในสมัยราชวงศ์ตงจิ้น

2. “เจี้ยจื่อหุย” ขุนนางตงฉินยุคชุนชิว ที่เป็นต้นกำเนิดของเทศกาล “ห่านสื่อเจี้ย” หรือการกินเย็น อันเป็นส่วนหนึ่งของตำนานเทศกาลชิงหมิง ความเชื่อในเรื่องการบูชาเจี้ยจื่อหุยในฐานะ “ก่านเทียนต้าตี้” นั้น เนื่องด้วยท่านได้เสียชีวิตกลางป่าเขา ซึ่งไม่ใช่เหตุผลเพียงพอที่ทำให้เชื่อได้ว่าการบูชาเจ้าพ่อเขาดกของไทยถูกสวมทับด้วยคติความเชื่อดังกล่าว นอกจากนั้นแล้วศาลเจ้าที่มีการบูชาเจี้ยจื่อหุยจะต้องมีรูปเคารพของ “เล้งหมู่เหล่าไท่ฟูเหริน” ซึ่งเป็นมารดาของเจี้ยจื่อหุยรวมอยู่ด้วย จากการศึกษาศาสนาพบว่า ในสังคมไทยยังไม่พบเห็นศาลเจ้าในลักษณะดังกล่าว จึงเชื่อได้ว่าการบูชาเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ในไทยไม่ได้มีที่มาจากคติความเชื่อในการบูชาเจี้ยจื่อหุยที่นำมาเป็นตัวแทนของความเชื่อในองค์เจ้าพ่อเขาดกของไทย

3. “บ๊วอี้” บุคคลสำคัญในการช่วยเหลือพระเจ้าอู่ในการแก้ปัญหาอุทกภัยครั้งใหญ่ได้สำเร็จ เหตุผลของการที่บ๊วอี้ได้รับการบูชาในฐานะ “ก่านเทียนต้าตี้” ก็คือ การที่ใช้ไฟเผาป่า ทำให้สัตว์ร้ายลดจำนวนลง จนได้รับฉายาว่า แม่ทัพที่อยู่เหนือสัตว์ทั้งปวง แต่ทั้งนี้การบูชาบ๊วอี้ได้ถูกผนวกเข้ากับเทพ “เจ้าที่” โดยชาวจีนในมณฑลฮกเกี้ยนและกวางตุ้งเรียกว่า “แปะกง” ซึ่งผู้วิจัยมองว่า หากบ๊วอี้ได้รับการยกย่องบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ก็ต้องหลงเหลือในชื่อเรียกที่ถูกต้อง แต่เมื่อทำการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ที่ถูกอ้างถึง กลับพบว่าศาลเจ้าดังกล่าวก็คือศาลของเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนทั่วไปของชาวจีน ทั้งนี้มีแผ่นป้ายและเทวรูปของศาลเจ้าเป็นหลักฐานยืนยันในข้อคิดเห็นดังกล่าว จึงทำให้เชื่อได้ว่า การยกย่องบ๊วอี้ในฐานะก่านเทียนต้าตี้ไม่ได้มีตำนานหรือเรื่องเล่าใดๆ มารองรับความเชื่อดังกล่าว และการที่บ๊วอี้ได้รับการยกย่องในฐานะเทพ “เจ้าที่” ก็เป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ขณะเดียวกันคติความเชื่อของชาวจีนในไทยก็ไม่เคยอ้างหรือกล่าวถึง บ๊วอี้ในฐานะแปะกงแต่อย่างใด แต่รับทราบเพียงว่าแปะกงคือเทพ “เจ้าที่” และเทพเจ้าองค์นี้ก็คือ “ฝูเต๋อเจิ้งเสิน” ซึ่งเป็นเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนที่ชาวจีนให้ความเคารพศรัทธา

4.3 ตำนานความสัมพันธ์ระหว่างเทพ “เจ้าตี้” กับ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” และ “เทพเจ้ากานเทียนต้าตี้”

จากการศึกษาตำนานและรูปเคารพขององค์เทพเจ้า “กานเทียนต้าตี้” และ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” พบว่า เทพเจ้าทั้ง 2 องค์ ล้วนมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อในเรื่องเทพ “เจ้าตี้” ของจีนเป็นอย่างมาก และมีตำนานรองรับในคติความเชื่อดังกล่าวอีกด้วย กล่าวคือ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพ “เจ้าตี้” ที่ดูแลชุมชน ส่วน “กานเทียนต้าตี้” คือเทพ “เจ้าตี้” ที่ดูแลป่าเขา

4.3.1 ตำนานความสัมพันธ์ระหว่างเทพ “เจ้าตี้” กับ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง”

ตำนานความเชื่อเกี่ยวกับเทพ “เจ้าตี้” ที่มีความสัมพันธ์กับคำว่า “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” (南天门老伯公) ซึ่งเป็นชื่อเรียกแบบจีนแบบหนึ่งขององค์เจ้าพ่อเขาตอก เทพรักษะประจำเทือกเขาสุวรรณบรรพต มีดังนี้

“เทพ “เจ้าตี้” เป็นคนสมัยราชวงศ์โจว แซ่จาง ชื่อว่า หมิงเต๋อ (张明德) เป็นคนใช้ในบ้านขุนนางผู้หนึ่ง กล่าวว่า ต่อมาเมื่อขุนนางท่านนั้นต้องไปรับตำแหน่งสถานที่อื่น ซึ่งห่างไกลความเจริญ จึงตัดสินใจไม่ได้นำครอบครัวไปด้วย วันหนึ่งบุตรสาวคนเล็กของขุนนางคิดถึงบิดาอย่างมาก อยากเดินทางไปเยี่ยมบิดา จึงขอร้องให้จางหมิงเต๋อช่วยพาไปพบ ระหว่างทางต้องพบกับพายุหิมะ จางหมิงเต๋อได้ถอดเสื้อของตนเพื่อให้บุตรสาวคนเล็กของขุนนางสวมใส่คลายหนาว แต่ตัวเองต้องจบชีวิตลงเพราะหนาวตาย หลังจากสิ้นชีพแล้ว ท้องฟ้าได้ปรากฏอักษร “หนานเทียนเหมินต้าเซียนฝูเต๋อเสิน” (南天门大仙福德神) 8 ตัว ซึ่งเป็นคำบัญชาของสวรรค์ที่ได้สถาปนาคนรับใช้ที่ซื่อสัตย์ผู้นี้ ขุนนางรู้สึกสำนึกในบุญคุณ จึงได้สร้างศาลสถิตวิญญาณของจางหมิงเต๋อ จนถึงสมัยของพระเจ้าโจวอู่หวัง ได้ให้เรียกว่า “โฮ่วถู่” (后土) ต่อมาจึงมีการเรียกว่า “ถู่ตี้กง” (土地公)” (Wu Yingtao, 1992, p.66)

จากตำนานข้างต้นจะเห็นได้ว่าชื่อของเทพ “เจ้าตี้” กับตำนานที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นต่างกันตรงชื่อและหน้าที่การงาน กล่าวคือ ตำนานแรกบอกว่า ท่านชื่อ “จางฝูเต๋อ” มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าเจ้าภาชีนายอากร ส่วนในตำนานที่สอง ซึ่งเป็นตำนานที่ฟังอ้างไว้ได้กล่าวไว้ว่า ท่านชื่อ “จางหมิงเต๋อ” มีฐานะเป็นแค่คนรับใช้ในบ้านขุนนาง แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ ต่างก็เป็นคนดี ซื่อสัตย์สุจริต และเป็นคนในสมัยโจวเหมือนกัน ตำนานที่สองได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการได้รับการสถาปนาจากสวรรค์ “หนานเทียนเหมินต้าเซียนฝูเต๋อเสิน” ซึ่งอักษร 8 ตัวนี้สามารถแยกได้ดังนี้

“หนานเทียนเหมิน” (南天门) แปลว่า ประตูทางทิศใต้

“ต้าเซียน” (大仙) แปลว่า เซียนผู้ใหญ่

“ฝูเต๋อ” (福德) แปลว่า ความสุขและคุณธรรม

“เสิน” (神) แปลว่า เทพเจ้า

อักษรชุดนี้มีความน่าสนใจอย่างมาก คำว่า “ต้าเซียน” และ “เสิน” เป็นการบ่งบอกถึงสถานะที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าจากสรวงสวรรค์ ส่วนคำว่า “ฝูเต๋อ” คำนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมาจากชื่อของผู้ที่ได้รับการสถาปนา แต่ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ตำนานที่สองซึ่งเป็นตำนานที่มีการกล่าวถึงอักษร 8 ตัวนี้ได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้รับการสถาปนามีชื่อว่า “จางหมิงเต๋อ” แต่ในตำนานแรกได้ระบุชื่อของเทพ “เจ้าที่” ว่า “จางฝูเต๋อ” ซึ่งมีความสอดคล้องกันมากกว่า และในธรรมเนียมของจีนเอง ชื่อเทพเจ้าจำนวนไม่น้อยก็มีคำว่า “เสิน” ลงท้าย เช่น “หัวเสิน” (火神) พระเพลิง “เฟิงเสิน” (风神) พระพาย “ส่วยเสิน” (水神) เทพแห่งสายน้ำ เป็นต้น หรือแม้แต่เทพ “เจ้าที่” เองก็มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “ถู่ตี้เสิน” (土地神) ย่อมแสดงว่าคำว่า “เสิน” จะอยู่ท้ายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของเทพเจ้าองค์นั้น เทพเจ้าทุกองค์มีความตั้งใจที่จะประทานความสุขความเจริญให้กับผู้ศรัทธาโดยไม่จำเป็นต้องบูชาเพียงเพราะต้องการคุณธรรมความดีเหล่านั้นจากองค์เทพเจ้า เพราะชาวจีนเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ ผู้ศรัทธาต้องทำเองจึงจะเกิดผล ดังนั้นคำว่า “ฝูเต๋อ” จึงน่าจะมีความหมายเกี่ยวข้องกับชื่อของบุคคลมากกว่าความสุขและคุณธรรม

นอกจากนี้ ตำนานเกี่ยวกับเทพ “เจ้าที่” อีกเรื่องได้กล่าวไว้ว่า

“เทพ “เจ้าที่” เดิมเป็นคนรับใช้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต แต่ไม่ทราบชื่อแซ่ เกิดที่ “หนานเทียนเหมิน” (南天门) กล่าวว่า มีอยู่ปีหนึ่งโจรเข้าปล้นบ้านเจ้านาย จึงได้พยายามพาเจ้านายหนีตาย แต่ช่วงนั้นอากาศหนาวจัด เขาเลยถอดเสื้อที่สวมใส่ให้กับเจ้านาย แต่ตนเองต้องหนาวตาย สวรรค์ได้สถาปนาเป็นเทพเจ้าที่” (Wu Yingtao, 1992, p.66)

ตำนานนี้คล้ายกับตำนานที่สอง แต่ไม่ระบุชื่อเดิมของเทพ “เจ้าที่” เป็นไปได้ว่าตำนานที่เล่าขานสืบๆ กันมานั้นมีการเติมใส่มาทุกเมื่อ และในการเพิ่มเติมบางครั้งอาจจะปรับเปลี่ยนบางอย่างตามแต่ผู้เล่าที่จำความได้ ซึ่งในที่นี้ “จางฝูเต๋อ” อาจจะถูกเล่าขานเป็น “จางหมิงเต๋อ” ก็เป็นไปได้ สิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติเทพ “เจ้าที่” ที่มีชื่อเดิมว่า “จางฝูเต๋อ” ก็เพราะในปัจจุบันศาล “เจ้าที่” ก็ยังคงเรียกว่า “ฝูเต๋อฉื่อ” (福德祠) และองค์เทพเจ้าเองก็เรียกว่า “ฝูเต๋อเจิ้งเสิน” นั่นเอง นอกจากนั้นแล้ว ตำนานนี้ยังทำให้ทราบว่า บ้านเกิดของเทพ “เจ้าที่” เป็นชาวหนานเทียนเหมิน ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำว่า “หนานเทียนเหมิน” ในที่นี้อาจจะไม่ใช่

สถานที่เกิดของเทพ “เจ้าที่” ก็ได้ หากดูจากลำดับความสำคัญของตำนาน ชื่อบุคคลในเรื่องย่อมมีความสำคัญมากกว่าสถานที่เกิดของบุคคลคนนั้นอย่างแน่นอน นอกจากนั้นแล้วคำว่า “หนานเทียนเหมิน” ปัจจุบันไม่ทราบว่ายู่ ณ แห่งไหนใด หากแต่เป็นคำๆ นี้ชาวจีนมักใช้เรียกประตูทางขึ้นเทือกเขาอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่สถิตของเหล่าทวยเทพ ซึ่งเทือกเขาสำคัญๆ ของจีนล้วนมีชื่อเรียกนี้ เช่น เทือกเขาไททาน เมืองไทอาน (泰安市) ในมณฑลซานตง (山东) เทือกเขาเหิงซาน (恒山) เมืองต้าถง (大同市) ในมณฑลซานซี (山西) เป็นต้น ดังนั้นคำว่า “หนานเทียนเหมิน” ในที่นี้อาจจะหมายถึงประตูสวรรค์ก็เป็นได้ ซึ่งในตำนานที่สองได้เขียนไว้ว่า “หนานเทียนเหมิน ต้าเซียน” ซึ่งแปลความได้ว่า เซียนผู้ใหญ่ที่ดูแลประตูทางทิศใต้ ซึ่งก็คือดูแลประตูสวรรค์นั่นเอง ก็สอดคล้องกับการที่เจ้าพ่อเขาตกลเทพารักษ์ของไทยที่มีหน้าที่ดูแลรอยพระพุทธรูปประจำเทือกเขาสุวรรณบรรพตได้ถูกกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนเรียกขานในฐานะเทพ “เจ้าที่” ที่ทำหน้าที่ดูแลประตูสวรรค์ในคติความเชื่อแบบจีน

4.3.2 ตำนานความสัมพันธ์ระหว่างเทพ “เจ้าที่” กับ “ก่านเทียนต้าตี้”

คติความเชื่อของชาวจีนยังเชื่อว่าเสือคือผู้เบิกทางของเทพ “เจ้าที่” กล่าวคือ หากเทพ “เจ้าที่” จะเดินทางไปยังสถานที่ใดๆ จะมีเสือเป็นผู้ติดตาม เพราะเสือคือสัตว์ที่อยู่ภายใต้อาณัติของเทพ “เจ้าที่” (Chen Xiumian, 2010, p.70) และหากเทพ “เจ้าที่” ไม่ได้สั่งการ เสือจะไม่ออกมาทำร้ายผู้คน ดังนั้นศาลของเทพ “เจ้าที่” จึงมักมีรูปปั้นของเสืออยู่ใต้แท่นบูชาขององค์เทพ “เจ้าที่” หรือตั้งอยู่แท่นบูชาข้างๆ ของเทพ “เจ้าที่” ซึ่งผู้ศรัทธาจะบูชาเสือในฐานะเทพเจ้าองค์หนึ่ง โดยเรียกว่า “หู่เหยีย” (虎爷) หรือ “หู่เหยียเจียงจวิน” (虎爷将军) (Lin Guoping, 2013, p.52) ซึ่งแปลว่า นักรบเทพเจ้าเสือ ซึ่งชาวจีนในหลายพื้นที่ต่างก็มีคำพังเพยที่เกี่ยวพันระหว่างเสือกับเทพ “เจ้าที่” อยู่เป็นจำนวนมาก เช่นว่า “ถู่ตีปู้ไคโก่ว เหลาหู่ปู้ทัวโก่ว” (土地不开口, 老虎不拖狗) (Wang Suzhen, 2015, p.77) แปลความว่า “เจ้าที่” ไม่ปริปาก เสือจะไม่ลากหมา เป็นคำพังเพยของผู้คนในมณฑลหูหนาน ส่วนชาวจีนในวัฒนธรรมแต้จิ๋วก็มีคำพูดติดปากที่ว่า “บ๊วกงถู่เตียนโก่ว เหลาหู่ถู่ก่านสือเหริน” (伯公无点头, 老虎唔敢食人) (Lin Juncong, 1998, p.369. Ye Chunsheng and Lin Lunlun, 2010, p.239) แปลความได้ว่า แปะกงไม่ได้พยักหน้า เสือไม่กล้ากินคน ซึ่งหมายถึง หากเทพ “เจ้าที่” ไม่ได้สั่งการ เสือร้ายก็ไม่กล้าทำร้ายผู้คนนั่นเอง ย่อมแสดงให้เห็นว่า เทพ “เจ้าที่” กับเสือมีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในวัฒนธรรมทางตอนใต้ของจีนซึ่งก็เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาไทยเป็นหลัก ดังนั้น จึงพบการบูชาเสือในศาลเจ้าเงินเป็นจำนวนมาก ผู้คนต่างเชื่อกันว่าวันที่ 2 เดือน 2 ตามปฏิทินจันทรคติจีน เป็นวันประสูติของเทพเจ้าเสือ ซึ่งก็ตรงกับวันประสูติของเทพ “เจ้าที่” ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้าเสือและเทพ “เจ้าที่” ได้เป็นอย่างดี (Gao Peiying, 2006, p.6)

การที่ชาวจีนได้นำรูปปั้นเสือมาตั้งบูชาควบคู่กับเจ้าพ่อเขาดกภายในศาลเจ้าพ่อเขาดก (ศาลเก่า) ก็น่าจะเชื่อได้ว่า เจ้าพ่อเขาดกกับเสือมีความสัมพันธ์กัน ทั้งตำนานเรื่องเล่าของไทยเอง ที่ในอดีตบริเวณดังกล่าวมีเสือชุกชุม มักเข้าทำร้ายผู้คนที่เดินทางไปมา แต่ในขณะเดียวกันก็จะสอดคล้องกับความเชื่อที่ว่าเจ้าพ่อเขาดกก็คือเทพารักษ์ที่ดูแลรอยพระพุทธรูปที่บรรจุอยู่ด้วย ซึ่งชื่อเรียกแบบจีนขององค์เจ้าพ่อเขาดกก็คือ “ก่านเทียนต้าตี้” ซึ่งชาวจีนเชื่อกันว่าเสือก็คือสัตว์ที่อยู่ภายใต้การสั่งการและดูแลของเทพเจ้า “ก่านเทียนต้าตี้” ทั้งนี้เราจะเห็นรูปเคารพของเทพเจ้า “ก่านเทียนต้าตี้” ในลักษณะเหยียบเสือ ซึ่งก็หมายถึงการสยบเสือ หรือการแสดงถึงการใช้เสือเป็นพาหนะนั่นเอง

ตำนานที่เกี่ยวกับเทพ “เจ้าที่” ที่ได้รับการยกย่องบูชาในฐานะ “ก่านเทียนต้าตี้” (感天大帝) ซึ่งต่อมาถูกเชื่อมโยงเป็นเจ้าพ่อเขาดกของไทย โดยมีเรื่องเล่าว่า

“บ่อน้ำในหมู่บ้านล้วนแต่เป็นน้ำเค็ม แต่ว่าบ่อน้ำที่อยู่ตรงดินเขาหลังหมู่บ้าน กลับเป็นน้ำจืด ตรงนั้นมีศาลเจ้าแห่งหนึ่ง ผู้คนมักไปกราบไหว้ขอพร ซึ่งศาลเจ้านี้ตั้งกล่าวก็คือ ศาลเจ้าก่านเทียนต้าตี้” (Chen Da, 2011, p.273-274)

ประวัติความเป็นมาของเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ โดยผู้คนเชื่อกันว่า ในยุคปลายของราชวงศ์ซ่งใต้ เจ้าปิงยวกราชธิดายิ่งสุดท้ายกับลูกพี่ลูกน้องผู้จงรักภักดีได้หลบหนีการไล่ล่าจากกองทัพทหารแห่งราชสำนักหยวนมายังเทือกเขาต้าเยว่ (大月山) บริเวณเขตเหราผิง (饶平) เมืองแต้จิ๋ว ซึ่งได้สร้างค่ายไว้บนเทือกเขาแห่งนี้ เพื่อรอคอยการหลบหนีไปยังไป๋โจว (百州) หรือซานไป๋เหมิน (三百门) ซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลของบริเวณเขตเหราผิง ทั้งนี้ก็เพื่อหลบหนีและเป็นฐานที่มั่นในการต่อสู้กับทหารของราชสำนักหยวน เล่ากันว่าในคืนวันหนึ่ง เทพ “เจ้าที่” ได้ช่วยเหลือเจ้าปิงไว้ ด้วยความสำนึกในบุญคุณเจ้าปิงจึงได้สถาปนาให้ตำแหน่ง “ก่านเทียนต้าตี้”

ตำนานดังกล่าวเล่าขานในเขตพื้นที่แต้จิ๋ว ดังนั้นชาวจีนแต้จิ๋วจึงคุ้นเคยเป็นอย่างดี และเชื่อว่ามีมาตั้งแต่สมัยปลายสมัยราชวงศ์ซ่งใต้หรือต้นราชวงศ์หยวนแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าปิงต้องหนีภัยจากการไล่ล่าจากราชสำนักหยวนมายังพื้นที่ดังกล่าวในยุคนั้น ความน่าสนใจอยู่ที่เจ้าปิงได้สถาปนาเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาที่ตนเองได้ใช้หลบซ่อนภัยในตำแหน่ง “ก่านเทียนต้าตี้” ซึ่งเทวรูปของเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาในคติความเชื่อของชาวจีนมักจะมีเทวลักษณะเป็นขุนนางฝ่ายบู๊ ในมือถืออาวุธและเท้ากำลังเหยียบเสือ ซึ่งแสดงถึงการสยบเสือนั่นเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับความเชื่อที่ว่าเสืออยู่ใต้อาณัติของเทพ “เจ้าที่” นอกจากนั้นแล้วตำนานนี้ยังเป็นที่รับรู้เฉพาะของชาวจีนทางตอนใต้ที่อาศัยในบริเวณดังกล่าวเท่านั้น ซึ่งชาวจีนถิ่นอื่นๆ ไม่จำเป็นต้องเชื่อหรือบูชาเทพ “เจ้าที่” ในฐานะ “ก่านเทียนต้าตี้” เหมือนชาวจีนแต้จิ๋วเสมอไป

ชาวจีนแต่จิวเป็นชาวจีนกลุ่มใหญ่ที่อพยพมายังประเทศไทย ดังนั้นความเชื่อนี้จึงได้ตกทอดมายังสังคมไทยอย่างแนบแน่น หลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทพ “เจ้าที่” กับ “ก่านเทียนต้าตี้” ก็คือ แผ่นป้ายหน้ารูปเคารพของเทพเจ้า “ก่านเทียนต้าตี้” ในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่มีความเก่าแก่และเป็นที่เคารพนับถืออย่างมากของผู้คนในจังหวัดตราดและพื้นที่ใกล้เคียง ได้เขียนไว้อย่างชัดเจนว่า “ก่าเถียงไต้ตี้ เทพเจ้าแห่งปฐพี” ซึ่งคำว่า “ก่าเถียงไต้ตี้” ก็คือ “ก่านเทียนต้าตี้” นั่นเอง แต่เป็นการออกเสียงภาษาจีนท้องถิ่น

จากข้อมูลการสำรวจภาคสนามพบว่า เจ้าพ่อเขาคอกแบบไทยและแบบจีนไม่ได้ถูกบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ระดับครัวเรือน ระดับเมือง หากแต่มีความสัมพันธ์กับเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนมากกว่า นอกจากนั้นชื่อเรียกของเจ้าพ่อเขาคอกแบบจีน “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วกง” และ “ก่านเทียนต้าตี้” ทั้ง 2 ชื่อล้วนมีความเกี่ยวข้องกับเทพ “เจ้าที่” ทั้งสิ้น โดย “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วกง” ก็คือเทพ “เจ้าที่” ที่คุมดูแลประตูสวรรค์ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจน ส่วน “ก่านเทียนต้าตี้” มาจากตำนานเรื่องเล่าของชาวแต้จิ๋วเกี่ยวกับเทพ “เจ้าที่” ที่ได้รับสถาปนาจากเจ้าปึงยุวกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ซ่งไต้เช่นกัน เมื่อพิจารณาวิเคราะห์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลเจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) ก็จะพบว่าเทวรูปเด็ก (พ่อหนู) หรือที่ชาวจีนบูชาในฐานะเทพ “ไท้จื่อเหยียน” นั้นก็ได้รับคติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาจักรพรรดิองค์สุดท้ายยุคซ่งไต้นาม “เจ้าปึง” นอกจากนั้นแล้วการบูชาเสือก็เนื่องด้วยชาวจีนเชื่อว่าคือพาหนะของเทพ “เจ้าที่” นั่นเอง

4.4 ความหลากหลายทางเทวลักษณะและความเชื่อของเจ้าพ่อเขาคอกในสังคมไทย

จากการสำรวจศาลเจ้าพ่อเขาคอกในหลายพื้นที่ พบว่า รูปเคารพขององค์เจ้าพ่อเขาคอกสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. รูปเคารพแบบไทย โดยองค์เทวรูปมีลักษณะเหมือนเทวดาไทยนั่งชันเข่า ในมือถือพระขรรค์ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ครั้งที่พระองค์เสด็จมาสักการะรอยพระพุทธรูป ด้วยทรงมีพระราชดำริให้สร้างเทวรูปเจ้าพ่อเขาคอกขึ้นใหม่ด้วยหินศิลาที่ได้จากบริเวณดังกล่าว ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพบว่า เทวสถานที่บูชาเจ้าพ่อเขาคอกด้วยรูปเคารพแบบไทยล้วนสร้างเลียนแบบองค์เจ้าพ่อเขาคอกที่ประดิษฐานอยู่ในศาลเก่า ที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่บ้านท้ายพิบูล อำเภอยะนิง จ.ปัตตานี จังหวัดยะลา หรืออาจจะกล่าวอีกนัยว่า รูปเคารพของเจ้าพ่อเขาคอก (ศาลเก่า) แห่งนี้คือต้นแบบในการสร้างรูปเคารพขององค์เจ้าพ่อเขาคอกในลักษณะไทยประเพณี

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรูปเคารพของเจ้าพ่อเขาดก : กลุ่มรูปลักษณะแบบไทย

ชื่อศาล	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าพ่อเขาดก (ศาลใหม่) ต.ขุนโหล่น อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี	 (สุรสิทธิ์ อมรรณิขศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559)	เทวรูปทรงเครื่อง ลักษณะนั่ง ชันเข่า มือขวามือตราบ มือ ซ้ายวางบนขาขวา
ศาลเจ้าพ่อเขาดก วัดราชฤทธิวิหาร แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ	 (สุรสิทธิ์ อมรรณิขศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559)	เทวรูปทรงเครื่อง ลักษณะนั่ง ชันเข่า มือขวามือตราบ มือ ซ้ายวางบนขาขวา มีเสื่ออยู่ ข้างๆ
ศาลเจ้าพ่อเขาดก วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ	 (สุรสิทธิ์ อมรรณิขศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559)	เทวรูปทรงเครื่อง ไม่สวม รองเท้า ลักษณะนั่งชันเข่า มือขวามือตราบ มือซ้ายวาง บนขาขวา

2. รูปเคารพแบบจีน เนื่องจากเจ้าพ่อเขาดกเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวจีนในไทยหรือชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้บูชาและได้เรียกขานท่านในชื่อ “หนานเทียนเหมินเหล่าปู้กง” และ “ก่านเทียนต้าตี้” อยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว การที่เจ้าพ่อเขาดกมีชื่อเรียกแบบจีน 2 ชื่อก็มีส่วน

สำคัญที่ทำให้รูปเคารพขององค์เจ้าพ่อเขาดกในแบบจีนมีความหลากหลาย แต่อาจกล่าวโดยสรุปรวมได้ว่า รูปเคารพขององค์เจ้าพ่อเขาดกแบบจีนมี 2 แบบใหญ่ๆ คือ ปางปูนและปางบู๊ ซึ่งปางบู๊จะมีลักษณะคล้ายกับเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขา หรือเรียกในแบบจีนว่า “ก่านเทียนต้าตี้” ส่วนปางปูนจะมีลักษณะคล้ายกับเทพ “เจ้าที่” ที่มีหน้าที่ดูแลผู้คนในเขตชุมชน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาหรือเทพ “เจ้าที่” แห่งชุมชน ต่างก็ล้วนเป็นคติความเชื่อในเรื่องเทพ “เจ้าที่” ของชาวจีนทั้งสิ้น แตกต่างกันเพียงพื้นที่ความรับผิดชอบเท่านั้น

ตารางที่ 2 ตัวอย่างรูปเคารพของเจ้าพ่อเขาดก : กลุ่มรูปลักษณะแบบจีน

ชื่อศาล	รูปเคารพ	ลักษณะ
ศาลเจ้าพ่อเขาดก-เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ เขตบางลำพู กรุงเทพฯ	 (สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ ถ่ายเมื่อ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559)	รูปหน้าค่อนข้างเหลี่ยม สีหน้าขาวนวล มี หนวดสีดำ อยู่ในท่านั่ง สวมเสื้อผ้าและ หมวกแบบขุนนางฝ่ายบู๊ มือซ้ายยกขึ้น อยู่ตรงกลางหน้าอก มือขวาชูกระบี่ เฝ้า ทั้งสองเหยียบเสือที่กำลังนอนหมอบอยู่
ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข (ฝ่ายจีน) อ.เมือง จ.ชลบุรี	 (สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ ถ่ายเมื่อ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2554)	รูปหน้าค่อนข้างเหลี่ยม สีหน้าชมพูอ่อน มีหนวดสีน้ำตาล อยู่ในท่านั่ง สวมเสื้อผ้า และหมวกแบบขุนนางฝ่ายบู๊ มือซ้าย ยกขึ้นอยู่ตรงกลางหน้าอก มือขวาชู กระบี่ เฝ้าทั้งสองเหยียบเสือที่กำลังนอน หมอบอยู่

ศาลเจ้ากำเตียงใต้ ชุมชนบ้านห้วยญแจ ต.คลองกาว อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี	(สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์ ถ่ายเมื่อ วันที่ 19 สิงหาคม 2559)	รูปหน้าค่อนข้างเหลี่ยม สีหน้าชมพูเข้ม มีหนวดสีเทา อยู่ในท่านั่ง สวมเสื้อผ้า และหมวกแบบขุนนางฝ่ายบู๊ มือซ้าย ยกขึ้นอยู่ตรงกลางหน้าอก มือขวาชู กระบี่ ทำทั้งสองเหยียบเสือที่กำลังนอน หมอบอยู่

เมื่อศึกษาถึงระดับความรับผิดชอบของเทพ “เจ้าที่” ทั้งปางบู๊และปางบู้ ก็พบว่า เทพ “เจ้าที่” ทั้งสองปางล้วนถูกจัดอยู่ในกลุ่มเทพ “เจ้าที่” ระดับชุมชนเหมือนกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามยืนยันได้ว่า ชาวจีนในไทยเรียกขานชื่อของเทพเจ้าทั้งสองในลักษณะสลับกันไปมาได้ด้วย หรือไม่ก็นำเทวรูปของเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขามาสมทบด้วยชื่อของเทพ “เจ้าที่” แห่งชุมชน และในบางแห่งก็นำเทวรูปของเทพ “เจ้าที่” แห่งชุมชน มาสมทบด้วยชื่อของเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขา ทั้งหมดนี้อาจเป็นเพราะการเรียกขานชื่อของเทพ “เจ้าที่” ด้วยความใกล้ชิด โดยบูชาท่านในฐานะ “แปะกง” หรือ “ตัวแปะกง” ที่แปลว่าคุณลุงหรือลุงคนโตนั่นเอง จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสับสนระหว่างเทพ “เจ้าที่” ทั้งสองชั้นได้ ทั้งนี้เพราะการเรียกขานชื่อของเทพ “เจ้าที่” ไม่ว่าจะ เป็น “เจ้าที่” แห่งป่าเขาหรือแห่งชุมชนต่างก็เรียกโดยย่อว่า “แปะกง” หรือ “ตัวแปะกง” ได้หมด ความน่าสนใจอีกอย่างก็คือ การประสมคำของชื่อเทพเจ้าระหว่าง “หนานเทียนเหมินเหล่าบู้กง” กับ “ก่านเทียนต้าตี้” เป็น “หนานเทียนต้าตี้” ซึ่งต่อมาอาจกลายเป็น “หนานตู้บู้กง” อีกชื่อหนึ่ง ซึ่งทั้งหมดนี้น่าเชื่อได้ว่าเป็นความเชื่อในเรื่องเทพ “เจ้าที่” ทั้งสิ้น เนื่องจากชื่อย่อในการเรียกขานองค์เทพเจ้าเหล่านี้ก็คือ “แปะกง” นั่นเอง

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปเคารพขององค์เจ้าพ่อเขาตกแบบจีน ซึ่งในที่นี้หมายถึง “ก่านเทียนต้าตี้” และ “หนานเทียนเหมินเหล่าบู้กง” กับเทพเจ้าองค์อื่นๆ พบว่า เจ้าพ่อเขาตกและเทพเจ้าปู่เถ้ากงมีความเหมือนกันในหลายมิติ นั่นคือ ความหลากหลายของรูปลักษณะและได้รับการบูชาในฐานะเทพ “เจ้าที่” ในระดับชุมชนเหมือนกัน ซึ่งชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ในไทย เช่น ชาวจีนแคะ ไหหล่า ฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว ฯลฯ ต่างมีการบูชาเทพเจ้าปู่เถ้ากงร่วมกันและแพร่หลายอย่างมาก แต่การบูชาเจ้าพ่อเขาตกในฐานะ “ก่านเทียนต้าตี้” และ “หนานเทียนเหมินเหล่าบู้กง” ไม่ได้ปรากฏเด่นชัดในทุกๆ กลุ่มวัฒนธรรมภาษา เช่นผู้วิจัยไม่ค่อยพบการบูชาเทพเจ้าดังกล่าวภายในศาสนสถานของชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมไหหล่า

รูปเคารพของเจ้าพ่อเขาดกในชื่อเรียก “ก่านเทียนดำดี” ยังมีความคล้ายคลึงกับองค์เทพเจ้า “ซานซานกั๋วหวัง” ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนและให้ความเคารพนับถืออีกด้วย โดยเทพเจ้าซานซานกั๋วหวังเป็นเทพแห่งขุนเขา 3 ลูก ประกอบด้วย เทพแห่งภูเขาตู่ซาน เทพแห่งภูเขาหมิงซาน และเทพแห่งภูเขาจินซาน ศาลเจ้าในไต้หวันที่บูชาเทพเจ้าองค์นี้จะเป็นที่ทราบกันว่า อุปถัมภ์โดยชาวจีนและที่อพยพมาจากเขตพื้นที่เมืองแต้จิ๋วในอดีต ซึ่งเป็นต้นธารของความเชื่อแห่งเทพเจ้าองค์นี้ เนื่องจากตำนานความเชื่อของเทพเจ้าซานซานกั๋วหวังเกิดขึ้นบริเวณเมืองเจียซี ในมณฑลกว่างตุง ซึ่งแต่เดิมอยู่ในพื้นที่ของเมืองแต้จิ๋วนั่นเอง ดังนั้นย่อมเชื่อได้ว่าชาวจีนแต้จิ๋วก็รู้จักและนับถืออยู่ด้วยเช่นกัน และเมื่อความเชื่อของทั้ง 2 เทพเจ้า กล่าวคือ เทพเจ้าก่านเทียนดำดี และเทพเจ้าซานซานกั๋วหวัง ได้ถูกผู้ศรัทธาอัญเชิญมาอยู่ในไทย จึงเกิดการผสมผสานกันขึ้น ดังตัวอย่างศาลเจ้าแปะกงหยี่กงเฮี้อ ตำบลมาบไฟ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ที่ป้ายอักษรหน้าแท่นบูชาเขียนว่าเทพเจ้าก่านเทียนดำดี หากแต่ต้องครูปเคารพกลับเป็นเทพเจ้าซานซานกั๋วหวัง เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าการผสมผสานเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยเพราะหน้าที่ขององค์เทพเจ้าทั้ง 2 ที่มีความเหมือนกัน ซึ่งต่างก็คือ เทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาในคติความเชื่อของชาวจีนนั่นเอง

การบูชาเจ้าพ่อเขาดกในฐานะ “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วง” และ “ก่านเทียนดำดี” ตามคติความเชื่อของชาวจีนในไทยนั้น ผู้วิจัยเชื่อได้ว่ายังคงอิงอยู่กับลักษณะร่วมบางประการ เช่นว่า สถานที่ตั้งขององค์เจ้าพ่อเขาดกของไทยที่ตั้งอยู่บนเนินเขา และเป็นเทพารักษ์ที่ดูแลรอยพระพุทธรูป ซึ่งก็น่าจะเปรียบได้ว่าเป็นท่านคือเทพ “เจ้าที่” ที่มีหน้าที่ดูแลรอยพระพุทธรูป ส่วนองค์เทวรูปของเจ้าพ่อเขาดกในมือถือศาสตราวุธ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ชวนให้ผู้ศรัทธาชาวจีนนำมาเป็นกรอบในการสร้างจินตนาการทางความคิดและคติความเชื่อ จึงได้ผูกความเชื่อเหล่านี้ไว้กับเทพเจ้า “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วง” และ “ก่านเทียนดำดี” ซึ่งต่างก็ล้วนเป็นเทพ “เจ้าที่” ในคติความเชื่อของชาวจีนทั้งสิ้น ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั่นเอง (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2538, น. 98)

5. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการกลายเป็นเทพเจ้าจีนของเจ้าพ่อเขาดกถือเป็นการศึกษาบุกเบิกที่ยังไม่ได้มีผู้ใดได้ทำการศึกษามาก่อน เจ้าพ่อเขาดก ซึ่งเป็นเทพารักษ์ประจำเทือกเขาสุวรรณบรรพตในคติความเชื่อของชาวไทย ซึ่งต่อมาได้ถูกชาวจีนในไทยเรียกขานในชื่อ “ก่านเทียนดำดี” และ “หนานเทียนเหมินเหล่าบ๊วง” การสวมทับทางคติความเชื่อนี้ ถือเป็นการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

ชาวจีนแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมทางภาษาต่างล้วนมีคติความเชื่อเป็นของตนเอง ซึ่งอาจเหมือนหรือต่างกันตามธรรมเนียมปฏิบัติที่ถูกกลั่นกรองและเลือกสรรโดยบรรพชนแต่ครั้งโบราณ

ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ก็เช่นกัน ตัวอย่างเช่นการบูชาเทพเจ้าชั้นสูงหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทางราชการอนุญาตให้บูชาได้อย่างเสรี ไม่ผิดกฎเกณฑ์ของราชสำนัก ศาสนสถานและรูปเคารพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลุ่มนี้จึงสามารถสร้างขึ้นและประดิษฐานได้ทุกพื้นที่ที่ประชาชนทุกกลุ่มวัฒนธรรมทางภาษาสามารถร่วมกันบูชาได้ อาทิ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่กวนอิม พระยูลี เป็นต้น หากแต่เทพเจ้าบางองค์ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมทางภาษาให้ความเคารพเป็นพิเศษ โดยไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น เทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาที่ได้รับการยกย่องในฐานะเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ ก็เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งที่ชาวจีนแต่จิวผูกพันอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องด้วยมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพเจ้าองค์นี้ในสังคมจีนแต่จิวมาช้านานแล้ว จึงก่อให้เกิดเป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรม ที่สามารถใช้แบ่งแยกเรา-เขาได้ด้วย อาจกล่าวได้ว่าการบูชาเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ในฐานะเทพ “เจ้าที่” แห่งป่าเขาถือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมจีนแต่จิวก็ว่าได้

ชาวแต่จิวเองมีความศรัทธาในเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของลัทธิความเชื่อต่างๆ มาช้านานแล้ว สิ่งใดที่ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวแต่จิวก็จะนับถือทั้งหมด โดยไม่ได้แบ่งแยกว่าเป็นผีหรือเจ้า เป็นเต๋าหรือพุทธ ขณะเดียวกันก็ยังเคารพศรัทธาอย่างจริงจังและไม่มีความคิดที่จะลบหลู่แม้แต่น้อย (อดุลย์ รัตนมันเกษม, 2558, น. 31) ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ชาวจีนแต่จิว รวมถึงชาวจีนในวัฒนธรรมภาษาอื่นๆ ที่เข้ามาอาศัยในสังคมไทย ต่างก็ให้ความเคารพและบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่สังคมไทยมาแต่ครั้งอดีตกาลอย่างไร้ความลังเล

เมื่อชาวจีนอพยพมายังประเทศไทยต่างก็ได้นำคติความเชื่อที่เคยปฏิบัติบนแผ่นดินแม่มาด้วย แน่หนอนว่าความเชื่อของเทพเจ้าก่านเทียนต้าตี้ก็ได้ถูกชาวจีนแต่จิวนำมาด้วยเช่นกัน และเมื่อชาวจีนกลุ่มแต่จิวได้ลงหลักปักฐานมั่นคงในไทยแล้ว ก็ได้สร้างเทวสถานจีนมากมายกระจ่ายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกันเมื่อตนเองต้องดำรงชีพอยู่ในสังคมไทย ชาวจีนกลุ่มนี้จึงได้เปิดรับความคิดและคติความเชื่อของไทยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตด้วยเช่นกัน เราเรียกการยอมรับนี้ว่าการประนีประนอมทางวัฒนธรรม ซึ่งการที่กลุ่มชาวจีนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทย ก็เป็นส่วนหนึ่งของการประนีประนอมทางวัฒนธรรมนั่นเอง

ชาวจีนมีบทบาทในสังคมไทยมาช้านาน ส่วนหนึ่งของวิถีจีนได้กลายเป็นวิถีไทย และส่วนหนึ่งของวิถีไทยก็ได้กลายเป็นวิถีจีน การผสมผสาน กลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างจีน-ไทยมีมาแต่โบราณกาล และการทำให้กลายเป็นจีนจึงสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ความเชื่อในเรื่องเจ้าพ่อเขาดก เทพารักษ์ที่มีหน้าที่ดูแลรอยพระพุทธรูปบาทก็เช่นกัน

การที่เจ้าพ่อเขาดกซึ่งเป็นเทพารักษ์ของไทยที่ต่อมาถูกกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนซ้อนทับด้วยความเชื่อในเรื่องเทพ “เจ้าที่” ที่มีหน้าที่ดูแลป่าเขาในชื่อ “ก่านเทียนต้าตี้” และ “หนานเทียนเหมินเหล่าบ่วง” ถือเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญที่ทำให้ทราบว่า ชาวจีนในสังคมไทยมีความศรัทธาต่อสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ของไทยมาช้านานแล้ว และการบูชาเทพยดาอารักษ์ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่อยู่คู่สังคมไทยก็ไม่ถือเป็นการผลิตกรรมนิยมจีนแต่อย่างใด นอกจากนั้นแล้วการช้อนทัพหรือสวมทัพด้วยคติจีนให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไทยก็มีมาช้านานแล้วเช่นกัน หากแต่การช้อนทัพความเชื่อด้วยคติจีนในอดีตยังคงผูกพันอยู่กับ “หน้าที่” หรือ “function” ของเทพเจ้าองค์นั้นเป็นสำคัญ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป คติความเชื่อบางอย่างก็ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา พร้อมกับความไม่เข้าใจของชนรุ่นหลัง เช่น กรณีความเชื่อของเจ้าตากที่ประดิษฐานอยู่ภายในศาลเจ้าพ่อเขาตก (ศาลเก่า) อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ที่ต่อมาถูกกลุ่มผู้ศรัทธาชาวจีนตีความเป็นพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น ดังนั้นการลงพื้นที่สำรวจศึกษาหลายๆ ครั้ง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะได้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิดและคติความเชื่อของสิ่งเหล่านั้น นอกจากนั้นแล้วการใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามจะช่วยเพิ่มมิติของความจริงในปัจจุบัน และช่วยทำให้ภาพที่กำลังศึกษามีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นชุดความคิดและคติความเชื่อที่มีชีวิตและจับต้องได้

References

- Adul Rattanamankasem. (2015). *Teochew Culture*. Bangkok: Saengdao Publishing.
- Aphilak Kasempolkoon (Editor). (2009). *Tales of Salaya*. (2nd Edition). Nakhon Pathom: Thai Language Department, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University.
- Chaopho Khaotok Foundation in Phra Phutthabat, Saraburi. (2000). *Kio Ong Aing Shrine Opening Book*. Bangkok: Si Anan Printing Co., Ltd.
- Chen Da. (2011). *Overseas Chinese in Southeast Asia and Society of Cantonese and Fujianese*. Beijing: Shangwu Yinshuguan.
- Chen Xiumian. (2010). *The Study of Belief on Tiger God in Taipei*. Taipei: Daoxiang.
- Gao Peiying. (2006). *The Study of Current Situation of Belief on Tiger God in Taiwan*. Newsletter of Taiwan Folk Art Research. (3).
- Lin Guoping. (2013). *The Origins of Folk Belief in Taiwan and Fujian*. Beijing: Renmin Chubanshe.
- Lin Juncong. (1998). *Places of Worship in Chaozhou and Shantou*. Guangzhou: Guangdong Gaodeng Jiaoyu Chubanshe.
- Pornchai Trakulwaranont. (1998). “Thai-China Cultural Relation”. Nipat Jitprasong, Ruangsak Yueyayai and Chinese Studies Commission. *The 20th Anniversary of Thai-Chinese Relations*. Bangkok: Institute of East Asian Studies, Thammasat University.

- Surasit Amornwanitsak. (2013). *Bentougong : The Chinese Land God in Thai Society*. Bangkok: Chinese Studies Center, Institute of East Asian Studies, Thammasat University.
- Tri Amattayakun. (1964). *Saraburi*. Phra Nakhon: Si Hong Printing House.
The Story of Chaopho Khao Tok Old Guardian Angel.
- Wang Suzhen. (2015). *Land propitiousness: Shrines and Gods in Central Region*. Zhengzhou: Zhongzhou Guji Chubanshe.
- Wu Luxing. *100 Chinese Gods and Goddesses*. translated by Sor Siriwit (2011). Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Wu Yingtao. (1992). *Taiwanese Folkloristics*. Taipei. Zhongwen Tushu.
- Xu Lihui and Hou Linlin. *Chinese Lucky Gods*. translated by Surasit Amornwanitsak (2003). Bangkok: Tao Prayuk Publishing.
- Ye Chunsheng and Lin Lunlun. (2010). *Encyclopedia of Chaozhou Folk*. Guangzhou: Guangdong Renmin Chubanshe.